

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ (1950-1960) SİYASİ KÜLTÜR

ve

*Süleyman İNAN**

ÖZET

Dönem incelemelerinde siyasi kültür büyüteci yarım asırdır akademik yayınlarda önemli yer tutmaya başlamıştır. Siyasi kültürün, toplumsal yapının çok yönlü ilişkilerine bakılarak anlamamıza yarayan bir kavram olarak ele alındığı bu makalede 1950'ler Türkiye'si, siyasi kültür açısından değerlendirmeyi hak eden Demokrasi Sorunu, Muhalefet Olgusu, "Öteki" Sorunu, Milliyetçilik, Devlet Algısı, Bürokratik Yapı başlıklarıyla ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, 1950'ler, Siyasi Kültür

* Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Denizli.

Siyasi kültür, 1950'lerde akademik literatüre dâhil olan bir kavramdır ve çeşitli tanımları yapılabilmektedir. Bu makalede "siyasi kültür", politik olan her ne varsa; bunları resmî veya hukukî yorumların ötesinde toplumsal yapının çok yönlü ilişkilerine bakılarak anlamamıza yarayan bir kavram olarak ele alınacaktır. Akademik alanda yapılan siyasi kültür çalışmalarının tartışmalı yanlar içermesi, "kültür" kavramının taşıdığı genişlikle ilgili olduğu unutulmadan, bu tür çalışmaların son tahlilde politik olana farklı açılardan bakmamıza aracı olduğu ve zengin yorumlar getirdiği kesindir. Bu bakımdan 1950'ler Türkiye'sini, siyasi kültür açısından değerlendirmeyi hak eden birkaç yanıyla inceleyeceğiz.

Devlet Algısı

Demokrat Parti (DP) iktidarında milletten bağımsız devlet yapısı hâlâ çok belirgindir. Rekabetçi seçim mekanizmasıyla 1950'lerde toplumsal talepler, siyasetin şekillenmesinde etken olmaya başlamıştır, ancak bu dönüşüm oldukça yavaş ilerler. Zira toplum muhayyilesinde devlet ayrı bir erk olma özelliğini korur. Esasında Türkiye'de böylesi bir devletçi düşünüşün kökleri, Osmanlı-öncesine kadar götürülebilecek bir geçmiş muhasebesinde bulunabilir. Çoğu zaman istila ve işgal görmüş bu coğrafyanın insanları için devlet, hep, onları bu işgal ve istiladan koruyan bir güç olmuştur. Devletin yokluğu halinde karşılaşılabilecek kargaşa (kaos) hâli -"ya devlet başa, ya kuzgun leşe" atasözünü bu noktada hatırlamak gerekir- hep akılda tutularak, devletin bazen aşırı güç kullanımına işte bu yüzden tepki gösterilmemiştir. Halk algısında devletin çoğunlukla "zenginlik, mutluluk, baht" gibi anlamlar çağrıştırmaması da -"devlet kuşu konmak" sözü buna iyi bir örnektir- devlete biçilmiş bu olumlu rolden kaynaklanmıştır. Sığınılacak yegâne bir güç olarak devlet, bu işlevinden ötürü halk nezdinde kutsallaşmış ve itaat edilmesi gereken aşkın bir değer ifade etmiştir. İkinci Dünya Savaşı gibi etkisi her tarafa yayılmış bu denli büyük bir savaştan sonra devam eden olağanüstü durum gözetildiğinde, Türkiye'de bu anlayışın kendini bir süre daha hissettireceği tahmin edilebilir. DP döneminin Türkiye'sinde şu ikilem bile henüz teberrüz eden bir tartışma konusu değildir: Halka hizmetkâr devlet mi; yoksa devlete tâbi halk mı? Bu sorulardan ikincisi cevabı içinde olarak halkta sinmiş bir anlayış olarak varlığını sürdürür. Osmanlı'nın tebaa kültürü, erken Cumhuriyet döneminin ideolo-

jik bazı girişimlerine rağmen hâlâ hâkimdir ve “vatandaş” olarak daha haklarını arama veya kollama girişimleri/eylemleri en azından eğitilmiş çevre hariç belirgin değildir. Yine de 1950’ler boyunca giderek görülme-ye başlanan istikrarla birlikte, devlet mekanizmasının aksayan yönleri daha açıklıkla dillendirilmeye başlanır. Özellikle jandarma baskısıyla hatırlanan eski dönemler, aile, arkadaş grupları gibi özel ortamlarda rahatlıkla eleştirilir. Din, ekonomi gibi bazı alanlarda gözüken özgürlüklerin nisbî genişletilmesi de buna imkân verir.

DP yönetimi ile devlet eliti de değişmeye yüz tutar. Uzun süren tek partili yönetim kendi elitini yaratmış ve bu elitin devletle kendini özdeşleştirmesine, dolayısıyla devletin sahipliği düşüncesine sevk etmişti (İnan, 2012: 298). Önceki elite karşı çıkararak seçimle işbaşına gelen DP iktidarı ise yeni elitini yaratır. Bu yeni elitin, uzun yıllar göz ardı edilmiş kesimlerin sözcülüğüne soyunma iddiası ile yönetimi üstlenmesi devlet içindeki dönüşümün işareti sayılır. Bu açıdan DP’nin Türk siyasi hayatına en önemli etkisinin, çevreyi (taşrayı) siyasete taşıması olduğu vurgulanmalıdır. Ayrıca önceki dönemlerden farklı olarak DP milletvekillerinin, seçim bölgeleriyle çok daha köklü ilişkilere sahip olduğu belirtilmelidir (Zürcher 1998: 321).

Bürokratik Yapı

DP’nin, kendini iktidara taşıyan 1950’deki 14 Mayıs seçim zaferinde, onların “atalet” içinde gördükleri bürokrat yapıya yönelttikleri acımasız eleştirileri önemli rol oynar. Herhangi bir memurun kendini devletle doğrudan irtibatlandırıp ahâli ile (veyahut “sıradanlarla”) mesafe koyduğu gözlemlerini o dönemde bolca bulmak mümkündür. (İnan 2011b: 49). Tek parti yönetiminin İnönü devrinde âdeta oligarşik bir kast şeklini aldığını söyleyen anayasa hukukçusu Ali Fuat Başgil’in şu sözleri dikkat çekicidir “... devletin bütün memurları, bütün müteahhitleri, bu arada da kamu ihalelerine girenler mecburen ya partiye kayıtlı olmalıydılar, ya da en azından partiye sempati duyduklarını ispat etmeliydiler. Ceketinin yakasında altı oklu rozeti -partinin altı siyasi ilkesini temsil eden amblem- taşıyanlar, önemli adam, büyük adam havaları atıyorlardı” (2006: 170). Bu bakımdan DP’nin iktidara gelir gelmez ilk giriştiği iş, bürokraside köklü bir değişim olmuştur. “Devri-sabık yaratmama” vurgusuna karşın bürokrasiye yönelik bu girişimler

belli ki tek parti döneminin izlerini silmek gayreti taşımaktadır. Tarihî süreçte iyice kapalı hale gelen bürokrasinin devlet içindeki ağırlığının, DP'nin halkın isteklerini dikkate alan bir hareket olarak 1950'lerden itibaren değişmeye başladığını söylemek herhalde yanlış olmayacaktır. DP yönetiminin özellikle üst bürokraside başlattığı değişim hareketiyle halk, bürokratlara artık doğrudan erişebilme fırsatı elde eder. Bu uygulama, halk nazarında iktidarın “gerçekten” değiştiği izlenimi veren (Kahraman 2010: 307) bir durumdur.

DP'nin kamu bürokrasisindeki kadro değişimleri bu dönemde halka yakın ilişkiler kurmayı önemseyen yeni bürokratlar çıkaracaktır. Özellikle İstanbul Teknik Üniversitesi'nden mezun genç mühendisler DP yönetimince bürokrasinin çeşitli kademelerine getirilmiş ve bunlar daha sonraki yıllarda Türkiye'nin yakın siyasetinde önemli rol oynamışlardır. Bu yıllarda Süleyman Demirel, Devlet Su İşleri'nde genel müdür iken Turgut Özal da Elektrik İşleri Etüt İdaresi'nde teknik müşavirdir. Özellikle merkezî bürokrasinin nicedir elinde tuttuğu katı siyasi kontrol gücün bu yeni anlayışla gevşemeye başladığı kesindir. Yine de bu dönemde bürokratların kendisini dışlayacak, etkileme gücünü zayıflatacak durumlara izin vermediği belirtilmelidir (Demirel 2011: 132). Bu durum, özellikle iktidarının ilk yıllarında hükümetin açıkça teşvik ettiği özelleştirme isteklerinde bârizdir. Bürokratik elit, eski anlayışların verdiği kaygıyı muhafaza ederek girişimci sınıfı hasım olarak beller ve önüne engel koymaya devam eder. Bu bakımdan DP'nin özelleştirmeci yanına rağmen reel politikada özel teşebbüsler gerçekleşemez; aksine devlet yatırımları bu dönemde daha da büyür (Örnekler için; Albayrak 2004: 303-313).

Demokrasi Sorunu

1950'ler Türkiye'sinde toplumsal ve ekonomik yapının demokrasiyi yaşatabilmeye ne kadar uygun olduğu önemli bir sorudur. Nüfusun büyük çoğunluğunun kırsalda yaşadığı, zengin olmayan köylülerin teşkil ettiği, eğitim seviyesinin, hâlâ, ilköğretimle sınırlı olduğu bir toplumda demokrasinin istediği “uyanık” veya “aydınlanmış” vatandaş tipinin varlığı henüz sayıca azdır.

Demokrasinin yerleşme sürecinde burjuva diye bir sınıfın yerinden söz edilecekse eğer bu, esnaflığı aşmış, zenginliği ticaretten sağlayan bir

tabaka idi ve bu sınıf henüz devleti etkileme gücüne sahip değildi. Tam tersine bu kesim, devlete bağımlı idi. İşlerini yoluna koymak ve büyütme, devletle olan ilişkilerin en azından kötüleşmemesine bağlı idi. Dolayısıyla, bu sınıfın Batı'dakine benzer devletin gücünü sınırlamak gibi bir etkisinden söz edilemez.

Burjuvadan çok, işçi sınıfının demokratikleşmede etkili olduğu görüşlerini dikkate alırsak eğer, bu dönemdeki işçi sınıfının da cılızlığının özellikle altı çizilmelidir. İşçiler, henüz ideolojik açıdan sınıf olma bilinci tam gelişmiş ve kendilerini kategorik olarak ayrı bir kesim görmeye sevk edecek durumda sayılmaz (Karpat 1996: 258). Bu dönemin işçileri gerçekten geçim derdiyle uğraşan, bu yüzden köyden şehre mecburen göç eden, aldığıyla yetinen fatalist bir kitle görüntüsü verir. Dolayısıyla haline rıza gösteren işçilerin, "patron, fabrikatör, yönetici"lere karşı çalışma şartları, mesai saatleri gibi kendileriyle ilgili iyileştirme veya yeni düzenlemeler talep eden hareketlere, bireysel vakalar hariç, çok rastlanmaz.

DP'nin demokrasiden anladığı, seçimle iktidarın belirlendiği ve değişebildiği "milli irade"nin yansıdığıdır. Demokrat Partililer, cumhuriyet idealinin de baştan beri egemenliği "kayıtsız şartsız" millete veren bir ilke çıkarttığı savıyla buna sarılırlar. Seçimler, halkın ehilleri veya yeteneklileri sırayla seçerek iktidarı belirlediği bir araç olarak görülür. Doğal olarak bu sonuç, (Meclis'teki) çoğunluğun yönetimi anlayışını öne çıkartır (Ahmad 2007: 131). Yapılan veya yapılacak her icraatı, alınan veya alınacak her kararı millete dayandırma ilkesi, ister istemez çoğunluğun yanıl(a)mayacağı inancına götürür. Şu söz Başbakan Menderes tarafından ilk hükümet programında sarf edilir: "Milletin kabul ettiği, bizim için de makbuldür". O yıllarda Anayasa Mahkemesi gibi denetleyici bir kurumun henüz olmadığı düşünülürse, bu anlayışın anayasaya aykırı bile olsa muktadir milletinin isteğiyle kimi kanunların çıkabileceğini akla getirir. Dolayısıyla, dönemin hâkim anlayışının, demokratik olmanın "yeter" şartının halkın serbest ve genel oyla iktidarın belirlendiği ve adına "milli irade" denilen bir mefhumda görüldüğü söylenebilir.

1950'ler Türkiye'sinde "seçmen" konumundaki her birey, kendini değerli görmeye başlamış ve en azından seçim öncesi günlerdeki hare-

ketlilikte kendi yerini ve gücünü (oy veren) göstermeye meyletmıştır. Tek partili dönemin sunduklarına nazaran, çok partili bir seçim sisteminde kendilerine seçme ve tercih edebilme kudreti veren böyle bir demokrasiyi vatandaşın kolayca benimseyebileceği tahmin edilebilir. Ancak bu demokrasi tecrübesinin, seçim vakitleriyle sınırlı ve yalnızca sandığa gitme biçiminde seyrettiğini belirtmeliyiz. Bir başka ifadeyle, seçim sonrasında da yönetimi sürekli etkileme gücünü anlatan “katılımcı” demokrasi o sıra uzak bir kavramdır.

Muhalefet Olgusu

1945’te başlayan çok partili sistem, siyasette muhalefeti açıkça kurumsallaştırmıştı ancak demokratik bir muhalefet anlayışının henüz teâmülî oluşmuş değildir. 1950’li yıllarda yönetime açık muhalefet hâlâ “hıyanet, düşmanlık” gibi ağır kelimelerle değerlendiriliyordu. Böylesi bir muhalefet anlayışı, Osmanlı’dan beri süregelen siyasi gelenekle bağlantılıdır. Demokrasi tecrübesinin başlangıcı Meşrutiyet Dönemi’ne kadar geri götürülürse eğer, sultanın anayasayla (Kanun-ı Esasi’yle) kısıtlanan yetkilerine rağmen o yıllarda dahi mutlakçı bir idareden söz etmek mümkündür. 1909’daki anayasadaki değişiklikleriyle sultan iyice önemsizleştirilse bile, benzer mutlakçı idare tarzını bu kez İttihatçı klik devam ettirecektir. Erken cumhuriyet devrinde Atatürk ve onu izleyen İnönü devrindeki tek adam/şeflik sistemleri ise, mutlakçı yönetimden bariz bir gerileme olsa da liderlerin halkla teması sınırlıdır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni rejimin ikamesinde yekpâre toplumcu solidarist anlayışın, farklılıkları neredeyse yok saymaya götüren tek partiye özgü yeni bir muhalefet anlayışı ihdas ettiği de bir gerçektir. Özellikle 1930’lu yılların ortasında devlet ile parti (CHP) bütünleşmesi, CHP’ye karşı muhalefetin rejim aleyhtarlığı biçiminde yorumlanmasına yol açabiliyordu. Bu anlayışı zihin gerisinde taşıdığı düşünülebilecek bazı DP yöneticileri de, eskisi gibi yani CHP’nin iktidarında DP’den beklenen muhalefeti gibi bir muhalefet bekledikleri söylenebilir. Dolayısıyla karşı fikirlere yönelik siyasi toleransın azlığı DP’li yıllarda da şaşırtıcı olmasa gerektir. (İnan 2011a: 118)

Dönemin Türkiye’inde iktidar ve muhalefetin birbirlerini iki hasım gibi görmesi aralarındaki siyasi mücadeleyi de sertleştirmiştir. Mende-

res ve İnönü arasındaki özellikle son dönem diyaloglar –doğrusu belki de atışmalar-, adeta söz düellosu biçimindedir. Sözelimi Başbakan Menderes, Meclis'teki bir konuşmasında iktidar-muhalefet ilişkilerini “kan davası” olarak nitelendirir (Demir 2011, 119). Polemik konularında iki liderin sözlerindeki ağırlık, kendi kitlelerine mesaj niteliğindedir. Bu durum ister istemez, demokrasilerde olağan olan “uzlaşma ve “pazarlık” kavramlarının bir zaaf belirtisi olarak görülmesine vesile olur. Liderlerin (Bayar, Menderes ve İnönü) bu yıllardaki bir arada bulunma veya görüşme hallerinde, siyasi zorunluluk dışında bir neden bulmak kolay değildir. İşin ilginç, bu dönemde siyaset yapanların, bu durumu fark ettikleri ve nihayetinde rahatsızlık duyduklarından ama bunun önüne geçilemediğinin emareleri yok değildir.

İktidarın, bazen “sinir uçlarıyla” oynanmasına rağmen tahammülde göstereceği geniş rahatlık halinden çok, muhalefeti sindirme çabaları dikkat çeker. 1954 seçimlerinden sonra Kırşehir'in ilçeye dönüştürülmesi, çoğunluğun DP'ye oy vermemesi halinde olabilecekleri gösteren en basit örnek olarak hatırdadır. Gerektiğinde muhalif milletvekillerini de sorgulama yetkisine hâiz olan 1960 Mayıs'ında Tahkikat Komisyonu'nun kurulması ise bunun en uç örneği olur. Öte yandan uzun yıllar tek başına ülkeyi yönetmiş CHP'nin muhalefetteki bu yeni konumuna alışık olmaması da bazen “hırçnlıkla” açıklanabilecek tutumlar sergilemesine neden olduğunun altı çizilmelidir. Menderes'in, İnönü'nün ve onun şahsında birleşen CHP'nin hasımlığını iktidar hırsına bağlayan çok sözü vardır. Sözelimi 1954'ün son aylarında Menderes şöyle der: “Ağzımızla kuş tutsak, Allah'ı semavattan şahit diye yerlere indirsek, kabul etmelerine imkân yoktur. Çünkü onları tatmin edecek olan hırs, sadece iktidara gelmekten ibarettir” (Sükan 1991: 223) Bu dönemde siyasi rekabetin kişiselleşmesi, sonraki yıllara partizanlık diyebileceğimiz kötü bir miras bırakır.

Milliyetçilik

1950'lerde yeni bir millet yaratma süreci büyük yol almıştır. Çok kültürlülük, çoğulculuk, tek devlet, tek ulus gibi konularda akademik camiada bile etraflıca tartışmalara rastlanmaz. Siyasi bir akım olarak Türk milliyetçiliği 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış; Meşrutiyet yıllarında gelişme seyri izlemiştir. Cumhuriyet, bu birikimi daha pozitivist/

dünyevî şekle sokmaya çabalayarak yaygınlaştırmıştır. 1950'lere gelindiğinde Cumhuriyet'in ilk kuşağından gelen nesil tarafından, özellikle milli eğitim/öğretim sistemi sayesinde yeni değerlerin kazanıldığını söylemek gerekir. Bu yıllarda, nüfusun çoğunluğunda aynı millete ait olma bilincinin geliştiğini kabul edebiliriz. Farklı olarak bu dönemde milliyetçi fikirlere muhafazakâr değer ve dinî öğelerin girdiği, yerlilik ve Anadoluçuluk fikirlerinin önem kazandığını ileri sürmek mümkündür. 1950'de DP'nin ilk icraatı olarak ezanı yeniden Arapça'ya taşınması (daha doğrusu nasıl okunacağıyla ilgili zorunluluğu kaldırması), bu yorum çerçevesinde anlamlı bulunabilir.

DP iktidarı döneminde hâkim olan resmî yorumlar, Türk milliyetçiliğinin kapsayıcılığı noktasında birleşir; yani Türk ya da Türklük ayrı bir etnisiteden ziyade kültürel bir kimlik olarak algılanır ve bu kimlik tanımlaması ülkedeki farklı unsurlarının hepsini kuşatır. Türklük vurgusunu ırkçı söylemle örmeye çalışan çeşitli muhitler ise, bu yıllarda ana akımdan ayrılmış faşizme kayan uçlarda görülür.

Etnik açıdan gayri-Türklerin –ki böylesi bir ayırım kesin hatlarıyla o dönem söylenemezdi- “kışkırtıldığına” ilişkin dış bağlantı aramaya meyyal akıl yürütmeler ise henüz yapılmamaktadır. Çünkü yeni başlayan Soğuk Savaş'ın uluslararası dengeleri daha yeni yeni oturmaya başlamıştır. 1950'li yılların başında özellikle Türkiye'nin Kuzey Atlantik Paktı'na (NATO'ya) üye kabul edilmesi noktasında tartışmalar, bir süre devam etmiştir (Bağcı 1990: 14-39). Dolayısıyla küresel etkilerin bu tür iç meselelerde Türkiye'de henüz etkin olduğu söylenemezdi. Hülasa, rejim için tehdit olarak algılanabilecek her türlü eylem, sebebi ne olursa olsun devlet gücünün yıpratılması olarak bakılacağından askeri yöntemlerle bastırılması fikri geçerlidir.

Başta Kürtler olmak üzere diğer unsurlar, zaten yukarıda belirtilen o kültürel Türklük tanımı içinde telakki edilmiştir. Kürtlerin yoğunlukla yaşadığı yerlerdeki görülen sorunlar, dönemin yöneticilerince emniyet ve geri kalmışlık bağlamında değerlendirilir. Üstelik bu sorunlar evlenmeler, iç göçler gibi olgularla rejim aleyhine evrilmeden kendi mecrasında çözüm yolu bulur. Yine de o bölgede çıkabilecek ayrılıkçı fikirlere bir önlem olarak, aşiret yapılarının muhafazasına siyasi sâiklerle de göz yumulur. Dahası, oradaki ahalinin siyasete erişme yolları bu aşiret bağ-

larıyla yürütölmeye çalışılır. Şeyh Sait'in torunu Abdölmelik Fırat'ın 1957 seçimlerinde DP'den Erzurum milletvekili olması bu açıdan sembolik bir öneme haizdir.

“Öteki” Sorunu

DP dönemi Türkiye'sinde popüler milliyetçi düşünüş gayrimüslim azınlıkları (Rum, Ermeni ve Musevi toplumlari), “öteki” olarak tasvir eder. Osmanlı son devrinde başlayan devletten kopma eylemleri ve özellikle işgal altındaki 1918 İstanbul'unda bazı taşkınlıkların, gayrimüslimlerin içimizdeki “öteki” olarak görülmesinde önemli rolü vardır. Bu bakış her zaman gerçekten ötekileştirmeyi getiren bir sorunsalı içermemiştir. Cumhuriyetin erken yıllarında antlaşmaların sağladığı azınlık hakları ve diğer kanunî düzenlemeler, gayrimüslimlerin vatandaş haklarından da ayrımsız bir şekilde yararlanmasını hedefler. Ancak merkezî siyasetteki etkilerine bağlı olarak, fiilen onları “özbeöz” Türk vatandaşı saymayan bir algılama eğiliminin, DP döneminde de sürdüğü söylenebilir. 1940'ların Varlık Vergisi tecrübesi sonrası gayrimüslimlerin daha sinik oldukları bir gerçektir. Onların kimliklerini belli etme gereği hissetmedikleri, İstanbul dahil çeşitli sosyal çevrelerde hüviyetlerini bazen gizlemeyi tercih ettikleri bilinir. 1946 sonrası DP'nin özgürlük vaatleri, pek çok kesim gibi azınlıkları da cezbeder. Nitekim gayrimüslimler, 1950'ler boyunca yapılan seçimlerde ağırlıklı olarak DP'ye oy vermişlerdir. Siyasi temsilde de DP bir ölçüde Osmanlı pratiğine sahip çıkar. Meşrutiyet yıllarındaki Osmanlı parlamentosundaki gayrimüslim milletvekilleri gibi, DP döneminde azınlık milletvekillerinin TBMM'de temsili söz konusudur. 1950-54 dönemi 3, 1954-57 dönemi 3, 1957-60 döneminde 6 milletvekili TBMM'de temsil edilir. Hatta 2 Ermeni ve 1 Rum milletvekili 1950'den 1960'a kadar toplam üç dönem üst üste seçilmiştir (Bali 2009: 63). 1960'tan 1995 yılına kadar hiçbir azınlık mensubunun Meclis'te temsil edilmediği düşünülürse, DP döneminde bu konuya ayrıca hassasiyet gösterildiği söylenebilir.

DP'li dönemde toplumda, yönetimde etkileri olmayan azınlıklara karşı dışlayıcı olmayan ve eskiden beri değişmeyen genel bir hoşgörüden bahsedilebilse de, 6-7 Eylül olayları olarak bilinen 1955'teki gelişmeler bu dönemde ayrı bir parantez oluşturur. Son tahlilde, küçük bir tepki hareketi olarak düşünülürken kontrolden çıkmış gözükken 6-7

Eylül olayları, hükümetin kasıtlı bir planı olarak azınlıkların ülkeyi terk etmesi iradesini ortaya koymaz. Bu gelişmeleri, o sıra gündemde olan Kıbrıs sorunu bağlamındaki gergin dış politik gelişmelerin bir yansıması olarak okumak gerekir.

Sonuç Yerine

DP döneminde modernleşmede gözle görülen atılımlara karşın, gelenekçi toplumun karakterini yansıtan siyasi kültür bu yıllarda zihnî ilerlemenin yavaş gitmesine yol açar. DP, icraatlarını birdenbire ortaya çıkan siyasi gereklerin bir sonucu olarak gündeme taşımış, esaslı zihniyet ve ideoloji dönüşümüne gitmemiştir. 1950'li yıllar boyunca yargı bağımsızlığını sorgulatacak kuvvetler birliğinin sürdürülmesi, temsilde eşitsizlik çıkararak basit çoğunluk seçim sisteminde bir değişikliğe gidilmemesi, geçmiş uygulamaların devamına yol açmıştır. Bunda asıl etken, sosyal yapının henüz daha köktenci bir değişime imkân verecek şartlara sahip olmamasıdır. DP üst yönetiminin, eski CHP'li olması ve tek parti devrinden gelmesi de bunda başka bir etkidir. Öte yandan DP'nin Türkiye'nin demokratikleşmesinin kalıcı ve kesintisiz olarak süregelmesinde sonraki yıllara önemli bir siyasi kültür mirası bıraktığında çok kimse birleşir. ▽

KAYNAKÇA

- AHMAD, Feroz (2007), *Bir Kimlik Peşinde: Türkiye*, 2. bs., İstanbul: Bilgi Ü. Yay.
- ALBAYRAK, Mustafa (2004), *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara: Phoenix Yay.
- BAĞCI, Hüseyin (1990), *Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi.
- BALİ, Rıfat N. (2009), "Cumhuriyet Döneminde Azınlık Milletvekilleri", *Toplumsal Tarih*, S.186, İstanbul: Tarih Vakfı Yay.
- BAŞGİL, Ali Fuat (2006), *27 Mayıs İhtilâli ve Sebepleri*, 2. bs., İstanbul: Yağmur Yay.
- DEMİR, Şerif (2011), *Düello / Menderes ve İnönü & Demokrat Parti'den 27 Mayıs'a Olaylar*, İstanbul: Timaş Yay.
- DEMİREL, Tanel (2011), *Türkiye'nin Uzun On Yılı - Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul: Bilgi Ü. Yay.
- İNAN, Süleyman (2011a), "Demokrat Parti Dönemi", *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, 3 bs., Ankara: Anı Yay.

İNAN, Süleyman (2011b), "Türk Siyasetinde Adnan Menderes", *Türk Yurdu*, C.31, S.289, Ankara: Türk Ocakları Genel Merkezi Yay.

İNAN, Süleyman (2012), "İnönü ve Demokrat Parti Dönemi", *İnkılâp Dersleri*, 3.bs., Denizli: Gökçe Yay.

KAHRAMAN, Hasan Bülent (2010), *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi - II*, İstanbul: Agorakitaplığı Yay.

KARPAT, Kemal H. (1996), *Türk Demokrasi Tarihi*, 2.bs., İstanbul: Afa Yay.

SÜKAN, Faruk (haz) (1991), *Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları*, Ankara: Kültür Yay.

ZÜRCHER, Erik Jan (1998), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 3. bs., İstanbul: İletişim Yay.

EKLER

Fotoğraf 1

Cumhurbaşkanı M. Celâl Bayar'ın, Florya Köşkünde Denizli Heyetini kabulü, 1954.

(Süleyman İnan Arşivi)

Fotoğraf 2

Başbakan Adnan Menderes'in, Sümerbank fabrikasının açılışı için Denizli'yi ziyareti, 1955.

(Süleyman İnan Arşivi)

